

ступити до відбору якоїсь конкретної методики, потрібно реально уявляти, що для повноцінного аналізу потрібно показник, який би пов'язував величину податкового тягаря підприємств з можливостями їх розвитку на основі самофінансування. У той же час слід пам'ятати, що зниження податкового навантаження у реаліях вітчизняної системи господарювання в значній мірі залежить від розширення оподаткованої бази в результаті залучення у сферу сплати податків тіньового бізнесу, «розчищення» неплатежів в економіці, зміцнення податкової та фінансової дисципліни.

УДК 338.242

Василь ЛАГУТІН*

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджено теоретичні та прикладні аспекти стратегії державного регулювання внутрішнього ринку в Україні. Проаналізовано стратегічні пріоритети державного впливу на розвиток вітчизняного внутрішнього ринку: підтримка національної конкурентоспроможності, розвиток конкуренції, захист прав споживачів.

Ринок як найважливіший елемент генерування суспільного багатства ефективно функціонує лише за умови дієвого державного регулювання. У сучасних умовах в Україні існує нагальна потреба у розробці й ефективній реалізації системи державного регулювання внутрішнього ринку. Ефективне державне регулювання — необхідна складова переходу до розвиненого внутрішнього ринку в Україні. У західній економічній науці ще з 70-х рр. ХХ ст. як окремий напрямок розвивається — теорія регулювання [1; 2]. Йдеться, насамперед, про регулюючу роль держави, спрямовану на стимулювання прогресивних процесів на внутрішньому ринку на основі розроблення і реалізації державної економічної політики.

Мета даної публікації — дослідити теоретичні принципи та практичні підходи до формування економічної стратегії розвитку

* **ЛАГУТІН Василь Дмитрович** — д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та конкурентної політики Київського національного торговельно-економічного університету, м. Київ, Україна, Lagutin-vd@ukr.net

внутрішнього ринку в Україні. Головні стратегічні завдання державного регулювання внутрішнього ринку — це: підтримка конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання; розвиток конкуренції у сфері внутрішньої торгівлі; захист прав і реалізація інтересів кінцевих споживачів-покупців.

Держава повинна прямо чи опосередковано забезпечувати регулювання усіх складових чинників розвитку внутрішнього ринку. Причинами, що обумовлюють необхідність державного регулювання внутрішнього ринку, можна вважати такі: потреба забезпечення якісних перетворень у ринковому механізмі; невідповідність структурних та інституційних параметрів ринкової діяльності вимогам стратегії сталого економічного зростання; слабкість ринкових регуляторів і обмеженість соціально-економічних умов для ефективного розвитку внутрішнього ринку; необхідність подолання структурних та інституційних деформацій, важливий перехід до цивілізованої внутрішньої торгівлі, адекватної європейським стандартам. Механізми, форми і методи державного регулювання внутрішнього ринку різняться залежно від рівня розвитку держави як соціально-економічної системи, характеристик внутрішнього ринку та підприємницького середовища, сформованих підходів і принципів державного управління [3, с. 62–63].

Волатильність сучасних товарних ринків, їх невизначеність потребують нових підходів до механізмів регулювання, в основі яких має бути багатоваріантний сценарний прогноз з прорахованими ймовірностями можливих станів ринків. Необхідно чітко розуміти, що на внутрішній ринок, незалежно від їх розміру, активно впливатимуть зовнішньоекономічні фактори. У цих умовах важливе значення має система стратегічного маркетингу, систему раннього попередження кризових явищ тощо.

Державна підтримка і захист внутрішнього ринку для України є дуже важливими. Навіть розвинуті країни у кризові періоди не відмовляються від захисту свого внутрішнього ринку. Безумовно, українські товаровиробники повинні більш інтенсивно зміцнювати свої позиції на вітчизняному внутрішньому ринку. Натомість вони здебільшого розраховують на те, що захисні заходи держави будуть діяти постійно. Але так не може бути: заходи із захисту внутрішнього ринку повинні мати обмежений термін застосування.

Формування національної моделі захисту внутрішнього ринку в умовах його інтеграції у систему глобалізованого товарообміну є стратегічним пріоритетом. В Україні не знайшли належного застосування багато поширених у міжнародній практиці методів і

засобів захисту внутрішнього ринку. Недостатньо використовується міжнародний досвід щодо регулювання зовнішньої торгівлі, що сприяло б вирішенню важливих народногосподарських завдань. Йдеться, зокрема, про упровадження ефективних стандартів і технічних норм на імпортовану продукцію, сучасних систем її сертифікації та ін. Соціально-економічний розвиток багатьох країн, що розвиваються засвідчує, що за умов відсутності розвиненого внутрішнього товарообміну посилення відкритості економіки призводить до надмірно жорсткого тиску імпорту на розвиток внутрішніх ринків.

По суті нічого не змінив у цій несприятливій ситуації вступ у 2008 р. України до СОТ. Здійснивши основні заходи, необхідні для приведення режиму зовнішньої торгівлі у відповідність до правил і вимог СОТ, Україна лише збільшила відкритість свого внутрішнього ринку. При цьому вплив міжнародної кон'юнктури зроби проблему ефективного розвитку вітчизняного внутрішнього ринку ще суперечливішою.

Стратегічним пріоритетом державного регулювання внутрішнього ринку є політика імпортозаміщення. Безумовно, імпортозаміщення — це одна з головних форм прояву якісних змін у товарній пропозиції у сучасному процесі розвитку внутрішнього ринку. Імпортозаміщення в структурі товарної пропозиції і зниження залежності від імпорту, є в нинішніх умовах одним із пріоритетних завдань розвитку вітчизняного внутрішнього ринку. Проте надмірний наголос на створенні імпортозамісних виробництв не є доцільним. На перший план тут виходять питання: що саме виробляється на виробництвах, які стимулюються? Яка ефективність діяльності підприємств, що отримують державну підтримку? Чи існує платоспроможний попит на вітчизняну імпортозамісну продукцію, зважаючи на рівень її споживної вартості та якості.

Неефективною і ризикованою у даний час є політика макроекономічного стимулювання попиту на внутрішньому ринку України. Як показують сучасні дослідження, збільшення платоспроможного попиту без підвищення продуктивності та конкурентоспроможності призводить до підвищення рівня інфляції та обсягів імпорту [4, с. 55–56]. Фактично це і спостерігається в Україну, коли не вдається знизити інфляцію до прийняттого рівня, а імпорт зростає швидше за експорт. Наслідком стає така ситуація, коли на внутрішньому ринку конкурентоспроможні переважно сировина і послуги, а все інше на ринок імпортується [5, с. 212–213].

Для того, щоб український експорт був конкурентоспроможним, значну увагу у стратегічному плані слід приділяти структурній політиці, тобто формуванню такої структури національного господарства, за якої використання наявних ресурсів (трудових, природних, матеріальних, фінансових) давало б найбільший ефект. Іншими словами, вітчизняні підприємства мають виробляти те, що справді може знайти постійний і платоспроможний попит на внутрішньому і зовнішньому ринках. Це по суті, означає, що на внутрішньому ринку України існують непереборні бар'єри щодо започаткування нових видів економічної діяльності з виробництва інноваційної та якісно кращої продукції [6, с. 37].

Основним інструментом державної структурної політики має бути складання та щорічне оновлення так званої структурної матриці, у якій визначаються перспективи розвитку кожної галузі на наступні 15–20 років (саме протягом цього періоду, як вважається, можна переорієнтувати внутрішній ринок на інші пріоритети). За допомогою цієї матриці визначаються пріоритетні галузі, які не лише можуть давати належний економічний результат на конкретному етапі, а й мають потенціал для розвитку в майбутньому. Надалі здійснюється державна підтримка розвитку таких галузей. І навпаки. Якщо та чи інша галузь визнається безперспективною, то держава повинна вживати заходів із стримування її розвитку аж до повної її ліквідації або виносу відповідних виробництв за межі країни.

Важливим стратегічним пріоритетом державного регулювання внутрішнього ринку в Україні є підвищення ефективності реалізації конкурентної політики держави. Вимогою часу є необхідність розвитку конкуренції на внутрішньому ринку забезпечення реальних рівноправних умов для конкурентної боротьби на ринку. Є ряд питань, які потребують подальшої розробки з погляду перспективи економічної діяльності України як асоційованого члена ЄС. До таких питань можна віднести законодавче встановлення та регулювання прав на інтелектуальну власність, судову практику розгляду справ про захист економічної конкуренції, специфіку конкурентних відносин у зоні вільної торгівлі України з ЄС тощо. Безумовно, запровадження стандартів ЄС змінюватиме конкурентне середовище вітчизняного внутрішнього ринку, адже товари, що не відповідають європейським нормам, будуть витіснені з ринку.

Державна політика у сфері конкуренції на внутрішньому ринку має бути спрямована на посилення контролю за проявами монопольної поведінки суб'єктів ринку; зниження бар'єрів вхо-

дження на ринок; запобігання та припинення дискримінаційних дій між виробниками (постачальниками) та торговельними мережами. Необхідно розв'язати проблеми реструктуризації та чітко розмежувати сферу природних монополій і потенційно конкурентних видів господарської діяльності у таких галузях економіки як електроенергетична, нафтогазова, залізничний та авіаційний транспорт.

На особливу увагу заслуговує проблема захисту від недобросовісної конкуренції на вітчизняному внутрішньому ринку. В стратегічному плані захист від недобросовісної конкуренції безпосередньо пов'язаний із реалізацією прав та інтересів споживачів на внутрішньому ринку.

Взаємоузгодженість конкурентної і структурної політики держави пов'язана із розвитком кластерів. Переваги від існування кластеру очевидні, але можливі лише в умовах дотримання прозорих «правил гри» на ринку: ефективної внутрішньої конкуренції серед підприємств кластеру, що в свою чергу стимулює подальший приток інвестицій на внутрішньому ринку. Основною метою існування кластеру — є вихід підприємств членів на конкурентоспроможний рівень із подальшою перспективою включення в глобальне конкурентне середовище та виходу на світові ринки. Вважаємо за необхідне розроблення Національної програми кластеризації економіки країни, передбачивши в ній формування інноваційних виробничих мережевих структур, сприяння формуванню в кожному регіоні ефективних кластерних об'єднань.

Отже, для сучасного періоду характерний тренд посилення ролі держави в економіці, її конструктивна роль в ринковому регулюванні, поява ряду нових функцій з точки зору забезпечення антикризової безпеки та ін. Проте цей тренд не заперечує довгострокової тенденції до посилення ролі і значення ринкового конкурентного саморегулювання.

Література

1. Posner R.A. Theories of economic regulation // *Bell Journal of Economics and Management Science*. — 1974. — Vol 5 (2). — P. 335–358.
2. Stigler G. The theory of economic regulation // *Bell Journal of Economics and Management Science*. — 1971. — Vol 2 (1). — P. 3–21.
3. *Малий І.Й.* Держава і ринок: філософія взаємодії: монографія / І.Й. Малий, М.І. Диба, М.К. Галабурда. — К.: КНЕУ, 2005. — 358 с.

4. *Ведев А., Косарев А.* Некоторые количественные оценки воздействия институциональных ограничений на экономический рост в России / А. Ведев, А. Косарев // *Экономическая политика.* — 2012. — № 1. — С. 50–65.

5. *Жаліло Я.А.* Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. — К.: НІСД, 2009. — 336 с.

6. Проблемы, напрями та чинники сприяння розвитку внутрішнього ринку України (реальний сектор економіки): кол. монографія / [Дейнеко Л.В., Осташко Т.О., Точилін В.О. та ін.]; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. НАНУ. — К., 2013. — 290 с.

УДК 336.02:334.735

Петр ЛЕМЕЩЕНКО*

ПОЛИТИКА МОДЕРНИЗАЦИИ: НУЖНА ПОЛИТЭКОНОМИЯ РАЗВИТИЯ

Мы, экономисты, любим цитировать строки Кейнса — поскольку они льстят нашему тщеславию и чувству собственной значимости. Но нужно признать: сумасшедшие во власти способны самостоятельно воспроизводить свое безумие и вовсе не нуждаются в помощи ни покойных, ни нынешних экономистов. Сплошь и рядом продукция экономистов истеблишмента — только то, что и лидеры и массы уже жаждали воспринять. Мы, экономисты, вовсе не пытаемся оставаться в высшей лиге, пропагандируя идеи какого-нибудь чудака прошлого

П. Самуэльсон¹

Если быть предельно взвешенным в оценках итогов реализации «инновационных программ в условиях рынка» и всего политико-экономического шума вокруг «инноваций», «новаций», «нововведений» и достижений в этом направлении, в лучшем следует принять игру с ничейным результатом: общество, фирмы

* **ЛЕМЕЩЕНКО Петр Сергеевич** — д.э.н., профессор, заведующий кафедрой теоретической и институциональной экономики Белорусского государственного университета, г. Минск, Республика Беларусь, liamp@bsu.by

¹ Из кн.: О чем думают экономисты: Беседы с нобелевскими лауреатами / Под ред. П. Самуэльсона и У. Барнетта. — М., 2010. С. 13.